

*It was determined that the characteristics of scientific texts are reflected in its linguistic and structural features, and their analysis is important for the effectiveness of translation competence formation of students-philologists and the determination of groups, types and kinds of the exercises for teaching translation.*

*The difference in the principles of theme-rheme expression of French and Ukrainian pharmaceutical texts, linguistic and psycholinguistic aspects of translation skills and abilities development, all these factors should be taken into consideration during elaboration of complex exercises for translation teaching. The research showed that the process of translation skills formation and development include preparatory and basic stages which contain two sub-steps. So, the author has elaborated some types and groups of exercises of these stages and sub-steps for students of linguistics translation competence formation where the aforementioned peculiarities of French pharmaceutical texts have been taken into consideration. The author also proposes some examples of exercises based on the French pharmaceutical texts for development of the translation skills of the future translators.*

*Taking into consideration all the mentioned above the conclusion can be drawn that the effectiveness of the translation skills acquisition depends on the preliminary analyses of the linguistic features of scientific texts. The questions of the pragmatic potential of French scientific texts research and development, formation of the skills to reproduce it in Ukrainian by students-philologists require further development.*

**Key words:** *linguodidactic prerequisites, scientific and technical texts, students-philologists, translation, terminology, interference, methodology of teaching, groups of exercises.*

УДК 378.147:[81:371.214.46]

**Наталія Громова**

Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка  
ORCID ID 0000-0002-2784-1016

### **ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІНГВІСТИЧНИХ КУРСІВ ТА ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)**

*У статті йдеться про підготовку компетентних фахівців із високим рівнем професійної та мовленнєвої культури, здатних виявляти власну світоглядну позицію, вільно і критично мислити, відтворювати духовні й інтелектуальні цінності. Процес формування такої особистості розглядається в контексті вивчення дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Методика навчання української мови», на заняттях з яких проектується різні завдання, спрямовані на підвищення рівня мовленнєвої культури. Автор акцентує увагу не лише на формуванні, але й на успішній самореалізації майбутнього вчителя, основним результатом якої є наявність самостійно створених студентами творчих продуктів, як зовнішніх, так і внутрішніх.*

**Ключові слова:** *пізнавально-творча самореалізація, самоактуалізаторські якості, творчі продукти, майбутні вчителі, лінгвістичні курси, позанавчальна діяльність, суб'єкти навчання.*

**Постановка проблеми.** За експертними прогнозами, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть уміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі, але, на думку експертів, українська школа не готує до успішної самореалізації в житті. Вища педагогічна школа України, як правило, акцентує увагу на проблемах оволодіння знаннями та збільшення їхнього обсягу в майбутніх учителів і менше приділяє уваги формуванню творчої особистості та її успішній самореалізації в майбутньому.

В умовах демократичного суспільства із зафіксованим законодавчо і практично реалізованим правом особистості на ту освіту, яка відповідає її інтересам і потребам, проблема самореалізації творчих якостей людини набуває ще більшої актуальності. Центральне місце в системі освіти належить середній школі. На відміну від університету, у школі ще можна вирівняти дисбаланс у розвитку дітей. Світогляд закладається саме в школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та професійні якості. Тут вирішується, чи людина матиме прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, чи готовою буде вона до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

У концепції «Нової української школи» зазначається, що «школа буде успішна, якщо в неї прийде успішний учитель» [4]. Тому основне завдання вищих педагогічних закладів – підготувати такого вчителя й фахівця, який вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи, тобто вчителя-лідера, вчителя-реформатора.

**Аналіз актуальних досліджень.** Певні аспекти проблеми творчої самореалізації майбутнього вчителя відповідно до вимог гуманістичної освіти й сучасної школи різнопланово розкриті в наукових працях К. Абульханової-Славської, А. Анциферової, Л. Когана, М. Лазарева, В. Моляко, В. Муляра, Л. Рибалко, С. Рубінштейна, Л. Рувинського, М. Ситнікової та інших. Постановка проблеми в загальному вигляді полягає в тому, що теорія і практика самореалізації, як підтверджують проаналізовані дослідження, відкрила й обґрунтувала важливу для людства закономірність розвитку особистості, тобто динаміку її мотивів, здібностей, умінь, цінностей, творчого потенціалу тощо. Розвиток внутрішніх потенцій особистості має соціальну природу і тому багато в чому залежить від економічних, культурних, педагогічних умов, у тому числі від якості навчання й виховання.

**Мета даної статті** – розкрити сутність процесу творчої самореалізації майбутнього вчителя через аналіз самоактуалізаторських якостей особистості; представити результати формування та пізнавально-творчої самореалізації особистості на заняттях із

лінгвістичних курсів, у процесі виконання індивідуальної навчально-дослідної роботи, у позанавчальній діяльності.

**Методи дослідження.** У процесі виконання теоретико-експериментального дослідження використано комплекс дослідницьких методів, взаємозбагачувальних і взаємодоповнювальних: аналіз, порівняння та узагальнення різних поглядів учених на означену проблему для з'ясування теоретичних засад дослідження; праксиметричні методи (аналіз продуктів діяльності); вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду та ін.

**Виклад основного матеріалу.** Головне завдання вчителя, викладача, на думку професора, академіка, засновника наукової школи педагогічної майстерності Івана Зязюна, полягає у «вихованні Особистості, облагородженої великою метою Добра й Любові, Істини й краси» [3, 5]. А «шлях до позитивних змін, – на думку Олени Семенов, – має пролягати через наше серце і серце наших вихованців. Варто почати з себе, з вироблення в себе готовності бути носієм високої мовної культури. Від наших особистісних якостей, переконливого слова, культури мислення (самокритичності, глибини, гнучкості, оперативності), культури поведінки (ввічливості, тактовності, інтелігентності, коректності) значною мірою залежить мовно-національна вихованість молоді» [9, 25].

Стрижнем усієї навчально-виховної системи у вищій школі має стати формування і творча самореалізація української культуромовної особистості, яку ми розглядаємо як особистість, яка глибоко шанує українську мову й досконало володіє нею, обізнана з іноземними мовами, опановує виховні цінності рідного та інших народів, а також обізнана з інноваційними педагогічними технологіями.

Проблема розвитку й використання людського потенціалу останнім часом набуває все більшої актуальності. Не викликає сумніву твердження, що теорія творчої самореалізації в сучасній педагогічній науці є однією з найбільш суттєвих і фундаментальних концепцій ХХ–ХХІ століть, яка допомагає нам вижити й достойно реалізуватися в умовах тих грізних викликів століття, які кожний із нас відчуває щоденно.

Один із найбільш відомих авторів ґрунтовних концепцій самоактуалізації й самореалізації особистості А. Маслоу [5] на основі вивчення досягнень кращих людей різних епох дійшов висновку, що таким чином можна визначити межі людських можливостей, і тому необхідно ставити перед кожною психічно здоровою особистістю завдання досягти свого найвищого росту. На його думку, успішні люди мають багато подібного між собою, тому він виокремлює сутнісні для них 12 загальних рис. Проаналізувавши їх, ми спробували об'єднати вказані характеристики в певні узагальнюючі групи. Підставою для запропонованої класифікації стало провідне ставлення людини до важливих складових її життя: до себе (рефлексивна група), до інших людей (комунікативна зрілість), до способу

діяльності в ситуації вибору, до якісних характеристик діяльності, що забезпечує успішність зростання, розвитку і самореалізації людини.

Перша група об'єднує якості, що характеризують рефлексивні здібності людини-самореалізатора, які стосуються адекватної оцінки себе, ставлення до себе як до предмета пізнання. Це, по-перше, безумовне визнання себе і надання собі права проявляти своє «Я», тобто прийняття своєї індивідуальної природи з усіма її позитивними якостями й недоліками. При цьому важливим, на думку А. Маслоу, є не дорікання собі стосовно недоліків, а об'єктивне відчуття розбіжностей між тим, що є сьогодні, і тим, що має бути в майбутньому. По-друге, це відповідальність перед собою; уміння керувати внутрішнім світом, зокрема, уміння з напруженням мобілізуватись і своєчасно включати механізми розслаблення й досягнення відчуття спокою. Людина-самореалізатор відзначається прийняттям відповідальності на себе, пошуками відповіді всередині себе.

До другої групи ознак ми відносимо ті якості, які найповніше характеризують людей-самоактуалізаторів у відносинах з іншими людьми. З одного боку, це риси, що демонструють глибокі міжособистісні стосунки, стосунки постійної людської доброзичливості, фасілітації (підтримки й заохочення), побудовані на суб'єкт-суб'єктних засадах, на демократичності, повазі, на почутті причетності, єднання з усіма; визнання особистістю абсолютного права інших людей відрізнятися один від одного, спокійне ставлення до їх недоліків, примх, дивацтв, забобонів тощо. До цієї групи, напевно, можна віднести також розвинене почуття гумору, завдяки якому стосунки з іншими людьми набувають особливого забарвлення, емоційної теплоти й безпосередності. З іншого боку, у цих стосунках людина-самоактуалізатор, за А. Маслоу, у задоволенні мотивації зростання чітко проявляє свою незалежність від зовнішніх чинників і залежність тільки від свого потенціалу і внутрішніх ресурсів. Це може бути названо самодостатністю особистості незалежно від оточення.

Наступна група якостей окреслює властивості людини як суб'єкта, що спроможний до незалежного вибору в складній, часто критичній ситуації на користь особистісного росту, певних ризиків, рішучого переборення страху, інерції, застою.

Четверта група якостей стосується характеристик самореалізаторської діяльності. Це, по-перше, глибока сконцентрованість особистості на обраній актуальній, достатньо складній, соціально значимій проблемі. Це контрастує з его-сконцентрованістю, яка притаманна «інтроспективності нездорової і тривожної людини». По-друге – це вибір переважно творчої діяльності як найбільш дійового способу розв'язання проблеми на рівні вищих потреб і досягнення поставленої мети – справжньої самореалізації кращих фізичних, психічних, моральних, естетичних якостей людини. А. Маслоу розглядає творчість як фундаментальну характеристику людини, що стала на шлях самореалізації.

В узагальненому вигляді концептуальні характеристики людей-самоактуалізаторів за А. Маслоу представлено в табл. 1.

Таблиця 1

**Узагальнююча таблиця самоактуалізаторських якостей особистості**

<i>Назва групи якостей</i>	<i>Основні характеристики провідних якостей</i>
<b>Рефлексивні здібності</b>	Визнання себе та адекватна оцінка
	Прояв власної індивідуальності
	Відповідальність перед собою
	Уміння керувати власним внутрішнім світом
	Відчуття можливості особистісного росту
<b>Комунікативна зрілість</b>	Суб'єкт-суб'єктна міжособистісна взаємодія
	Визнання унікальності інших людей
	Доброзичливість і фасілітація у стосунках з учнями, студентам
	Розвинене почуття гумору
	Незалежність від зовнішніх впливів
<b>Спосіб діяльності в ситуації вибору</b>	Незалежний вибір на користь особистісного росту
	Уміння ризикувати
	Уміння переборювати страх
	Покладання на свій внутрішній потенціал
<b>Якісні характеристики діяльності</b>	Глибока й віддана сконцентрованість на проблемі
	Творча діяльність як основний чинник самоактуалізації особистості

Дослідивши концептуальні положення А. Маслоу про сутність, умови й шляхи самореалізації особистості, ми спробували сформулювати власні узагальнення стосовно можливостей творчої самореалізації в навчальному процесі, які стали б важливими для розв'язання проблем нашого дослідження.

По-перше, людина, особливо підростаюча особистість, має безмежні й повністю не усвідомлені кожним можливості для успіхів у навчанні й житті, а тому її завдання – щоденно розвивати свої здібності, уміння, дивитися на життя з оптимістичних позицій, приймати з вдячністю кожний прожитий день. Від кожного з нас залежить і власний добробут, і добробут дітей, оточення, суспільства. Тому будь-хто має розраховувати, насамперед, на себе, свій розум, свою волю, свої здібності й уміння.

Реалізація потенційних можливостей – не тільки життєва необхідність, але й внутрішня вища потреба, яка має перетворюватися в конкретні мотиви активної діяльності, зокрема навчальної. Завданням викладача (учителя), який особистісно прийняв ці ідеї, стають не настійливі прохання й заклики до сумлінного учіння, а створення сприятливих умов для народження творчих сил студентів, для пошуку відповідей на такі

запитання, які значимі, цікаві для них і пов'язані з конкретною, існуючою вже потребою дітей пізнати нове й незвичайне. Заохочуючи ці пошуки, важливо підтримувати у студентів оптимістичний, бадьорий настрій, яскраво переживати з ними кожний успіх, втручатися у складні ситуації невизначеності, реальної чи надуманої безвиході тощо, навчати приймати з вдячністю кожну годину, кожний доброзичливий крок людей поруч себе. Поступово підростаюча особистість починає визнавати свою унікальність і неповторність, природньо прагне до постійного особистісного росту.

По-друге, кожна особистість спроможна успішно вчитися, долати труднощі, сподіваючись, насамперед на свої сили, розвивати і збагачувати свої можливості для свідомого й щасливого існування. У той же час учитель має до кінця довіряти силам учня і тому якомога більше приділяти уваги його самостійній праці, самостійному і творчому оволодінню знаннями й уміннями, вчити його самостійно працювати, мислити та конструювати власні знання.

По-третє, варто звернути увагу на ідею А. Маслоу, що самореалізація як самовдосконалення, саморозвиток неможлива без постійної творчої діяльності – індивідуальної і колективної. При цьому мова йде не тільки про креативні (суто творчі) операції, але й про творчість під час слухання, осмислення нового, у процесі будь-якого евристичного пошуку. Розділивши цю думку, логічно було б погодитися із тими авторами (В. Андреев, Я. Пономарьов, А. Хуторської та інші), які розглядають самореалізацію особистості не інакше, як реалізацію власними зусиллями свого творчого потенціалу, який визначається як об'єктивними можливостями, так і внутрішньо особистісними факторами, серед яких головну роль відіграють творчі здібності та особисте ставлення до творчості [8, 167–173].

Ми підтримуємо таку позицію, бо дійсно самореалізація в усіх її формах, (самопізнання, самоаналіз, самооцінка, саморозвиток, самовизначення, самоствердження) виступає як процес творення новацій, що актуальні для особистості й суспільства. Більше того, якщо визначити мету самореалізації як створення повноцінної в усіх відношеннях особистості, то не можна не звернути увагу на експериментальні дані А. Маслоу, які підтвердили його гіпотезу, що творчість людини – універсальний та незамінний чинник розвитку й збереження особистості з повноцінним психічним і фізичним здоров'ям.

По-четверте, для нашого дослідження важливі теоретичні висновки А. Маслоу щодо фундаментальних цінностей справжніх самоактуалізаторів, які включають доброзичливі стосунки з реальністю та оточуючими людьми, чітке розрізнення мети і засобів. Педагогу надто важлива думка А. Маслоу про те, що конфлікти й боротьба, амбівалентність і невизначеність у багатьох сферах життя зменшуються або зникають, коли ми розуміємо, що ця проблема вигадана, створена хворою уявою і не варта навіть обговорення.

Досліджуючи питання творчої самореалізації особистості саме в початковому процесі, ми дійшли висновку, що самореалізація являє собою всеохоплюючий процес самозростання особистості, і являє собою розгортання й посилення самоактуалізаторських якостей особистості та вимірюється кількістю і якістю створених творчих продуктів, як зовнішніх, так і внутрішніх [2, 168]. Зовнішній продукт є конкретним втіленням самостійної праці у значущому для особистості предметі (вір, стаття, доповідь, реферат, проект тощо). Внутрішній продукт (особистісні зміни) – це більш інтегрований і зовні часто непомітний результат навчальної діяльності, але він справді стратегічний, тому що виявляється в змінах уявлення особистості про своє місце в соціокультурному просторі, у творчому саморозвитку й процесі самореалізації.

Особливістю навчання дисциплін лінгвістичного циклу є наявність надзвичайно потужного потенціалу для виховного впливу на студентську молодь, що за умови вдалої реалізації може стати ефективним засобом підвищення мотивації до формування культуромовної особистості та її творчої самореалізації. Тому викладачі кафедри української мови намагаються всіляко використовуючи традиційні та інноваційні технології, методи і прийоми в таких складових навчально-виховного процесу, як: проведення лекційних, практичних занять, здійснення науково-дослідницької та виховної роботи, формувати сталу позитивну мотивацію студентської аудиторії до вивчення дисциплін лінгвістичного циклу, до підвищення рівня мовленнєвої культури.

Для дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» як навчального предмета для фахівців нефілологічного профілю характерним є те, що студенти не завжди усвідомлюють доцільність її вивчення. У котрий раз постає питання про формування позитивної мотивації оволодіння рідною мовою в процесі професійної підготовки. І ось тут дуже важливо згадати про самореалізацію кожної особистості в навчальному процесі – необхідно сформулювати, підібрати таке завдання, проект тощо, які будуть цікавими й доступними, допоможуть розкрити особистісні та професійні якості. Проектування різнорівневих творчих завдань дозволяє підвищити інтерес студентів до навчальної дисципліни, розвиває їх творче мислення, формує навички оперування фаховою термінологією, наприклад:

1. Підготуйте презентацію професії (власні міркування, виступ, повідомлення) яку ви освоюєте, навчаючись в університеті. Скористайтесь навідними запитаннями:

- *Чим вас приваблює обрана професія? Чи можна обійтись без цієї професії?*
- *Що вам відомо про цю професію? (історичний екскурс; підібрати уривок з тексту, у якому розповідається про професію вчителя)*
- *Наскільки вона важлива, актуальна сьогодні, у перспективі?*

- *Які ділові, моральні якості допоможуть Вам у професійній діяльності?*

- *Ким Ви бачите себе у майбутньому?*

2. Складіть текст фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію або Підготуйте доповідь та одну з запропонованих тем та представте її аудиторії. Наприклад, студентам природничо-географічного факультету пропонуються такі теми: *«Мачу-Пікчу: загублене місто інків та одне із чудес світу»*; *«Загадки острова Пасхи»*; *«Бермудський трикутник: таємниця пастки в океані»* тощо.

Цікавим є те, що студенти Інституту культури та мистецтв поєднують виконання цього завдання безпосередньо зі своєю фаховою майстерністю, презентуючи аудиторії авторські вироби: картини, рушники, музичні та хореографічні композиції тощо.

У межах курсу «Методика навчання української мови» з метою формування та творчої самореалізації майбутнього вчителя-філолога практикуємо проведення науково-методичних конференцій, що об'єднують між собою науковців, методистів, учителів-практиків, студентів-філологів. Дружня творча атмосфера, цікаві доповіді вчителів української мови і літератури області дозволяють усім учасникам не лише збагатитися новими знаннями, але й отримати справжнє задоволення від спілкування з колегами по «сродній» праці. Активну участь у таких заходах беруть і студенти, які готують змістовні доповіді, презентують власні методичні надбання. Результатом спільної творчої роботи студентів-філологів та викладача став навчально-методичний посібник «Від зернинки до плодів» [1]. Цей творчий продукт допоможе студенту-практиканту, вчителю в підготовці до уроків української мови, сприятиме урізноманітненню методів і прийомів роботи на уроці, забезпечуватиме реалізацію завдань, визначених програмою, надасть глибокі знання з української мови, сформує мовні смаки й мовне чуття в сучасних школярів.

Важливою формою активізації пізнавальної діяльності студентів-філологів є комунікативна спрямованість занять із методики навчання української мови, що передбачає спілкування студентів між собою для розв'язання життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні. Розрізняємо монологічне і діалогічне мовлення. Монолог передбачає усне або письмове висловлювання однієї особи з метою повідомлення певної інформації. Таке висловлювання обмірковується заздалегідь. Студентам пропонуються такі теми: *«Концепція «Нової української школи»*, *«Українська мова як навчальний предмет у школі»*, *«Нові програми з української мови для основної школи»*, *«Сучасні підручники з української мови для загальноосвітньої школи»*, *«Моя модель мовної особистості»* тощо або ж вони мають можливість представити самостійно обрану тему.



Кафедра української мови щорічно виступає ініціатором цілої низки творчих проектів, приурочених різним датам: Дню української писемності та мови, Міжнародному дню рідної мови, Дню Вчителя, Дню захисника України, святу Покрови та козацтва та іншим, під час яких відбувається інтеграція різних видів мистецтва, адже мова і мистецтво – це нероздільні поняття. Третій рік поспіль кафедра виступає організатором усеукраїнського науково-практичного семінару «Університет III тисячоліття: виклики сьогодення та перспективи розвитку» та всеукраїнського конкурсу на кращу творчу роботу «Мій університет – моя гордість», девізом якого стали слова Олександрі Потебні: *«І в нас є щось своє, нами і по-нашому зроблене для цивілізації світу; і своє є і в науці, і в мистецтві, і в суспільстві. Настане час, коли до нас будуть уважно прислухатися і на Заході»*. Метою конкурсу було виявлення творчих здібностей авторів, знання історії університету, факультету, діяльності окремих науковців університету, формування в учасників уміння спостерігати, систематизувати, аналізувати, узагальнювати інформацію, створювати авторські продукти в науковому, художньому, публіцистичному, мистецькому стилях. На конкурс запропоновано самостійні індивідуальні або колективні творчі роботи студентів та викладачів відповідно до таких номінацій: наукове дослідження, презентація педагогічного досвіду, художній твір, присвячений університету, фотоколаж, реклама університету, музично-хореографічна композиція. Багате жанрове різноманіття робіт дозволяє залучати до такого конкурсу студентів усіх факультетів. Результатом такого конкурсу стали збірники студентських робіт «Мій університет – моя гордість: діалог особистостей» [6] та «Мій університет – моя гордість: діалог триває» [7].

До Дня писемності та української мови кафедрою був зініційований всеукраїнський веб-форум «Українська мова – символ єдності нації». Це був справжній калейдоскоп творчості, присвячений актуальним проблемам походження слов'янської писемності, української мови, життя українських лінгвістів, цікавим фактам про українську мову, власні відкриття та напрацювання в таких жанрах, як: есе; роздум; новела; поезія; цікаві факти; видатні мовознавці; історія розвитку; пісня; відео; фотоцитата. Студентські та викладацькі творчі продукти знайшли своє відображення в посібнику «Українська мова – символ єдності нації: альманах студентської творчості» [10].

Отже, пізнавально-творча самореалізація майбутнього вчителя в навчальному процесі полягає в розгортанні й становленні самоактуалізаторських якостей як важливих сутнісних сил, спрямованих, насамперед, на створення предметних результатів самореалізації – особистісно значимих освітніх продуктів – кінцевої мети навчального процесу й конкретного свідчення про певний крок у самореалізації особистості, що і були представлені в даній розвідці.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Від зернинки до плодів : навчально-методичний посібник / [за ред. Н. В. Громової]. – Суми : ФОР Цьома С.П., 2016. – 150 с.
2. Громова Н. В. Дидактична модель пізнавально-творчої самореалізації школярів в евристичному навчанні / Н. В. Громова // Самореалізація пізнавально-творчого потенціалу особистості в інноваційній освіті : монографія / [за ред. проф. М. О. Лазарева]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – С. 150–171.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : [наук.-метод. посіб.] / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
4. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
5. Маслоу А. Самоактуалізація / Абрахам Маслоу // Психологія личности : тексти / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 288 с.
6. Мій університет – моя гордість : діалог особистостей : збірник студентських есе / Вступне слово проф. О. Семенов // за ред. О. Семенов, Н. Громової, М. Ячменик. – Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 84 с.
7. Мій університет – моя гордість : діалог триває : збірник студентських робіт / Вступне слово проф. О. Семенов // за ред. О. Семенов, Н. Громової, М. Ячменик. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 60 с.
8. Психологія і педагогіка життєтворчості : навч.-метод. посібник / Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков, Г. М. Несен, О. А. Донченко ; Інститут змісту та методів навчання Міністерства України, Інститут педагогіки АПН України, Інститут соціології НАН України. – Київ : ІЗМН, 1996. – 791 с.
9. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки) : монографія / за ред. Л. І. Мацько. – К. : Педпреса, 2007. – 303 с.
10. Українська мова – символ єдності нації : альманах студентської творчості : навч. вид. Вип. 2 / за ред. Н. В. Громової ; передм. О. В. Карпенко. – Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 70 с.

## REFERENCES

1. Hromova, N. V. (2016) *Vid zernynky do plodiv [From seeds to fruit]*. Sumy: Tsioma. (In Ukrainian).
2. Ziazun, I. A. (2000). *Pedahohika dobra: idealy i realii [The Pedagogy of kindness: ideals and realities]*. Kyiv: MAUP. (In Ukrainian).
3. *Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly [The concept of new Ukrainian school]*. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> (In Ukrainian).
4. Maslou, A. (1982). *Samoaktualizatsiia. Psikhohohiia lichnosti [Self-actualization. Psychology of the personality]*. Moscow: Moscow University Publishing. (In Russian).
5. *Mii universytet – moia hordist: dialoh osobystostei: zbirnyk studentskykh ese za red. O. Semenoh, N. Hromovoi, M. Yachmennyk (2015)*. [ *My university is my pride: the dialogue of the personalities: a collection of students' essays*. Ed. by O. Semenoh, N. Hromova, M. Yachmennyk]. Sumy: publishing house of Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko. (In Ukrainian).
6. *Mii universytet – moia hordist: dialoh tryvaie: zbirnyk studentskykh ese za red. O. Semenoh, N. Hromovoi, M. Yachmennyk (2016)*. [ *My university is my pride: the dialogue continues: a collection of students' essays*. Ed. by O. Semenoh, N. Hromova, M. Yachmennyk]. Sumy: publishing house of Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko. (In Ukrainian).

7. Sokhan, L.V., Yermakov, I. H., Nesen, H. M., Donchenko O. A. (Eds.) (1996). *Psykhologhiia i pedahohika zhyttietvorchosti [Psychology and Pedagogy of vital creativity]*. Institute of Content and Methods of Education of Ministry of Education and Science of Ukraine, Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine, Institute of sociology of NAS of Ukraine, Kyiv. (In Ukrainian).

8. Matsko, L. I. (Ed.) (2007). *Ukrainska kulturomovna osobystist uchytelia (shliakhy yii formuvannia v systemi profesiinnoi pidhotovky) [Ukrainian cultural and linguistic identity of the teacher (ways of its formation in the system of professional training)]*. Kyiv: Pedpress. (In Ukrainian).

9. Hromova, N. V. (Ed.) (2016). *Ukrainska mova – symvol yednosti natsii: almanakh studentskoi tvorchosti [Ukrainian language is a symbol of national unity: anthology of students work]*. Sumy: publishing house of Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko. (In Ukrainian).

10. Hromova, N. V. (2016). Dydaktychna model piznavalno-tvorchoi samorealizatsii shkolariv v evrystychnomu navchanni [The didactic model of cognitive self-actualization of students in heuristic learning]. In M. O. Lazariev (Ed.), *Samorealizatsiia piznavalno-tvorchoho potentsialu osobystosti v innovatsiinii osviti: [Self-fulfillment of cognitive and creative potential in innovative education]* (pp. 150–171). Sumy: publishing house of Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko,. (In Ukrainian).

## РЕЗЮМЕ

**Громова Наталья.** Познавательнo-творческая самореализация будущего учителя на занятиях по лингвистическим курсам и внеучебной деятельности (из опыта работы).

*В статье рассматривается вопрос подготовки компетентных специалистов с высоким уровнем профессиональной и языковой культуры, которые способны выявлять собственную мировоззренческую позицию, свободно и критически мыслить, воспроизводить духовные и интеллектуальные ценности. Процесс формирования такой личности рассматривается в контексте изучения дисциплин «Украинский язык профессиональной направленности», «Методика изучения украинского языка», на занятиях по которым проектируются разные задания, способствующие повышению уровня языковой культуры. Автор акцентирует внимание не только на формировании, но и на успешной самореализации будущего учителя, основным результатом которой есть наличие самостоятельно созданных творческих продуктов, как внешних, так и внутренних.*

**Ключевые слова:** познавательнo-творческая самореализация, актуализаторские качества, творческие продукты, будущее учителя, лингвистические курсы, внеучебная деятельность, субъекты обучения.

## SUMMARY

**Hromova Natalia.** Cognitive and creative self-realization of the future teachers in the language courses classes and extracurricular activities (analysis of professional experience).

*The article deals with the problem of training the competent professionals with a high level of linguistic culture, who are able to identify their own worldview, free and critical thinking, reproduce spiritual and intellectual values. The formation of such a person is considered in the context of such subjects as “Ukrainian language for professional purposes”, “Methods of Ukrainian language teaching”. In the classes and in extra-curricular activities of these courses different tasks are designed to raise the level of speech culture. The author focuses not only on the formation, but also on the successful fulfillment of the future*

*teachers. The process of self-actualization of the future teachers revealed through analysis of the self-actualizing personality's traits. Based on the Maslow's concepts of self-actualization and self-identification, the author distinguishes and integrates qualitative characteristics of successful personalities into generalized groups: reflexive abilities, communicative maturity, qualities that will help to choose the way in a situation of choice and qualitative characteristics of their activity.*

*In the process of implementation of theoretical-experimental study a set of interconnected research methods was used: analysis, comparison and synthesis of different views of the scientists on the problem for clarifying the theoretical foundations of the study; proximation methods (analysis of products and activities); study and generalization of advanced pedagogical experience and others.*

*It was found out that creative self-realization of the future teachers while the learning process is considered the development and deployment of cognitive and creative skills as important essential powers aimed primarily at creating meaningful results of – personal self-realization of meaningful educational products for students, both external and internal. External product is a concrete embodiment of individual activity in meaningful for the person result (composition, article, report, essay, project, etc.).*

*Internal product is a more integrated and often seemingly inconspicuous result of learning characterized by significant changes in self-actualizing personal qualities of the student. Both components of educational products are created simultaneously and they equally contribute to designing the individual educational process. They are leading results of self-actualization of those who are studying and those who are teaching.*

**Key words:** *cognitive and creative self-realization, self-actualizing personal qualities, creative products, future teachers, linguistic courses, extracurricular activities, subjects of education.*

УДК 378.14

**Анна Добровольська**  
Івано-Франківський національний  
медичний університет  
ORCID ID 0000-0003-0841-8076

## **РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ**

*У статті акцентовано увагу на поняттях «конкурентоспроможність» і «вольові якості».*

*Схарактеризовано компоненти, у межах яких визначається структура конкурентоспроможності майбутніх лікарів і провізорів за наявності в них інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності), сформованої під час навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки (ДПНП).*

*Систематизовано вольові якості, які майбутні фахівці розвивають і проявляють у процесі формування ІТ-компетентності під час навчання ДПНП.*

*Розроблено методику оцінювання рівнів вольових якостей майбутніх лікарів і провізорів за умови набуття ними ІТ-компетентності під час навчання ДПНП, у межах якої проведено анкетне опитування суб'єктів освітнього процесу за сформульованими запитаннями й реалізовано алгоритм оцінювання його результатів із використанням відповідних статистичних методів.*